

Komunikacijske strategije u političkom diskursu

Pavičić, Maja

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:124100>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET

MAJA PAVIČIĆ
KOMUNIKACIJSKE STRATEGIJE U POLITIČKOM DISKURSU
(ZAVRŠNI RAD)

RIJEKA, 2017.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

MAJA PAVIČIĆ
Matični broj: 0055437870

KOMUNIKACIJSKE STRATEGIJE U POLITIČKOM DISKURSU
ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: dr. sc. Cecilija Jurčić Katunar

Rijeka, 15. rujna 2017.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. POLITIKA I POLITIČKI SUSTAVI.....	2
2.1 Općenito o politici.....	Error! Bookmark not defined.
2.2 Politički sustavi.....	Error! Bookmark not defined.
3. RETORIKA.....	6
3.1 Počeci.....	6
3.1.1 Aristotelova „Retorika“.....	6
3.1.2 Kvintilijan i „Obrazovanje govornika“.....	7
3.2 . Temelji suvremenog govorništva.....	8
3.2.1 Odlike suvremenog govornika.....	9
4. POLITIČKA KOMUNIKACIJA.....	11
4.1 Neverbalna komunikacija.....	13
4.2 Strategije manipulacije.....	14
4.3 Mediji i komunikacija.....	15
5. . STILOVI POLITIČKIH RETORIKA.....	17
5.1 Zoran Milanović.....	17
5.2 Andrej Plenković.....	21
5.3 Ivan Pernar.....	25
5.4 Usporedno.....	29
6. ZAKLJUČAK.....	32
7. SAŽETAK.....	34
8. LITERATURA.....	35

1. UVOD

„Politika se može definirati kao ona djelatnost koja okuplja različite interese unutar zadane jedinice vlasti, dodjeljujući im odgovarajući udio u vlasti u skladu s njihovim značenjem za dobrobit i daljnji opstanak cijelog društva.“

(Hattich 1996: 72)

U radu će se nastojati pokazati raspon mogućih komunikacijskih stilova i strategija u suvremenome političkom diskursu na odabranim primjerima nekoliko političkih dužnosnika u RH.

Prvi dio rada posvećen je definiciji pojma politike kao i osnovama različitih političkih sustava i komunikacijskih obrazaca koji ih prate.

Slijedi kratki pregled povijesti retorike i njezinih najznačajnijih predstavnika – kao temelj suvremene retorike i komunikologije.

Treći dio rada bavi se političkom komunikacijom s osobitim naglaskom na strategijama manipuliranja javnošću i konačno četvrto poglavlje donosi usporedni prikaz analiza komunikacijskih stilova trojice hrvatskih političara – Zorana Milanovića, Andreja Plankovića i Ivana Pernara. Rad završava zaključkom i sažetkom.

2. POLITIČKI SUSTAVI

Etimologija riječi *politika* pripada grčkom jeziku, a potječe od nekoliko riječi: *polis* (grad-država), *politeia* (država, ustav, politički režim), *politika* (političke/građanske stvari), *politike tehne* (političko umijeće). (prema Milardović 1966: 4)

Od mnoštva različitih definicija u literaturi o značenju ove riječi, sažeto bi se mogla opisati kao djelatnost odnosno umijeće bavljenja državnim poslovima za opću dobrobit. Hrvatski jezični portal donosi nekoliko definicija ovog pojma, ovdje su navedene dvije:

- umijeće i način vladanja državom, gradom, kompanijom, institucijom
 - djelatnost koja teži uređenju društva u najširem smislu, uređenju nekih dijelova, institucija ili projekata društva i odnosa među njima.
- (<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>)

To je dakle određeno svrhovito ponašanje koje se odnosi na cjelokupno društvo neke države, i šire. Djelatnost koja je prisutna u ljudskim životima na svakodnevnoj bazi, na koje izravno utječe te je stalno podložna preispitivanju kako bi se iznašao sustav koji je najprihvatljiviji za najveći broj ljudi. Stoga ima i veoma dugu povijest. Najvažniji začetnici proučavanja politike su svakako grčki filozofi Platon i Aristotel, koji su težili općem dobru, pravednosti te posebnom odgoju građana koji su sudjelovali u njoj. Njihov doprinos ovoj znanosti je zaista ogroman, a mnoge njihove postavke i danas stoje kao relevantne.

Nadalje, politika postaje interdisciplinarna te je proučavaju mnoge znanosti ili je nekim svojim elementima uključena u njih. U samim počecima proučavala ju je filozofija, a kasnije postaje predmetom i drugih znanosti; politologije, komunikologije, antropologije, povijesti, filozofije politike, političke ekonomije,...

Predmet zanimanja politologije je posebno područje čovjekova života; disciplina je koja proučava politiku, na određeni način organizira ljudski život, objašnjava različite političke pojave, institucije, vrijednosti te same sudionike navedene djelatnosti.

Temeljni pojmovi kojima politika barata su vlast, autoritet, vodstvo, poredak, političko ponašanje, moć, država, legitimnost, ustroj, političke stranke, ideologije,

ljudska prava, političari. Slijede definicije pojmova koje će biti najvažnije u daljnjem radu:

- vlast: „Pod političkom vlašću podrazumijevamo da se svim članovima društva uspješno izdaju naredbe.“ (Hattich 1996: 72)

- autoritet: „Pod političkim autoritetom podrazumijevamo političku vlast u onoj mjeri u kojoj ona može računati na onu poslušnost koja priznaje njezinu ovlaštenost da zapovijeda.“ (Hattich 1996: 73)

- vodstvo: „O političkom vodstvu govorimo kod političke vlasti u onoj mjeri u kojoj oni koji su podčinjeni vlasti stoje u sljedbeničkom odnosu spram njega.“ (Hattich 1996: 74)

- moć: „Pod političkom moći razumijevamo mogućnost utjecaja na političko vodstvo ili politički poredak“ (Hattich 1996: 75)

- poredak/sustav: „Pod političkim poretom razumijevamo poredak u društvu na koji utječe i kojeg oblikuje politička vlast“ (Hattich 1996: 74)

Iz navedenih definicija u ovom poglavlju uočava se da je politika djelatnost koja je sveprisutna u društvu, tiče se svih članova tog društva te prožima sve njegove sfere. Upravo zbog toga što se odnosi na sve članove teži tome da bude što razumljivija najvećem broju ljudi. Razumljivost se postiže kroz njezinu aktualnost u medijima, stalne dijaloge, propitkivanje donesenih odluka, rasprave i slično. Ovaj uvjet se nastoji (mora!) ostvariti zbog demokratskog političkog sustava u kojem živimo. Takav sustav donio je promjenu u odnosu političara prema narodu. Dakako, postojali su i drugi sustavi kroz povijest, a dalje u tekstu će se prikazati kako različiti politički sustavi utječu na međusobnu komunikaciju vladajućih i naroda.

Politički sustavi mogu se podijeliti na „demokratske i nedemokratske“. (Jesse 1999: 9) „U nedemokratske spadaju autoritarni i totalitarni poretci, a u demokrativne se ubrajaju mnoge varijacije kao što su predsjednički i parlamentarni sustavi s također brojnim derivacijama.“ (Jesse 1999: 9)

Nedemokratski sustavi

Autoritarni – oblik vladavine kontroliran od neizabranog vladara (ili više njih) koji se poziva na neku vrijednost, najčešće ideologiju, vjeru ili naciju. Represivnim sustavom isključuju se mogući protivnici, vladaju pojedinci koji ne predstavljaju, nego

jesu zakon. U ovakvim sustavima važnu ulogu ima vojska koja osigurava postojeću skupinu na vlasti. Ipak neka se područja društvenog života se ne nadziru, primjerice ekonomska, kulturna ili obiteljska. To ipak ne znači zalaganje za individualne slobode. Javnost se kontrolira, nije moguće osnivanje zasebnih udruga i organizacija, cjelokupno društvo je hijerarhijsko organizirano. Građani najčešće nisu pristali na ovakav sustav, no nemaju mogućnosti utjecaja na odluke i dužni su strogo izvršavati svoje obveze, izbori predstavljaju samo formalnost.

Vladajući ne uvažavaju prava građana, manipuliraju podacima, govore što i kako žele upravo zbog nemogućnosti naroda da se pobuni ili iskaže bilo kakvu volju. Svoje odluke prikazuju kao najbolje za narod. Govor im je najčešće agresivan i njime iskazuju autoritet. Takav je sustav primjerice bila Španjolska za vrijeme vladavine Francisca Franca.

Totalitarni – obilježen je „porastom autoritarizma“ (Jesse 1999: 34). Ovakvu vladavinu karakterizira monopol vlasti čije odluke se izvršavaju bez ograničenja. Diktator ima kontrolu nad cijelim društvom, apsolutnu vlast nad policijom, vojskom, sudstvom, pomoću kojih izvršava svoje odluke i čuva vlast. Gospodarstvo je centralizirano, a nad svim područjima društvenog života postoji monopol i stroga cenzura. Vlast je izravno povezana s ideologijom koju propagira. „Ideologije čine društveno raširena, opća uvjerenja.“ (Dijk 2006: 54) Ona ne moraju biti istinita, baš naprotiv, često su lažna i iskrivljuju stvarnost. U ovakvom sustavu građani nemaju nikakva prava, po cijenu života su primorani izvršavati obveze koje je vlast nametnula. Ni na koji način ne mogu utjecati na promjenu takve vlasti ili iskazati nezadovoljstvo. Niti jedan demokratski element nije prihvatljiv, npr. politički izbori su posve neprihvatljivi.

Vođa se obraća građanima na način koji želi, nije mu potrebna njihova podrška, kontrolu održava služeći se strahom i terorom. Način obraćanje je zapovjednički, strog, monopolistički, „neprogrešiv“, manipuliraju istinom i prezentiraju je na način koji im pogoduje, a u javnim očitovanjima svoje postupke objašnjavaju kao ispravne i korisne za društvo. „Nadziranjem pristupa javnom diskursu mogu se izraziti i proširiti samo specifični oblici znanja i mišljenja, a oni mogu uvjerljivo voditi prema mentalnim modelima i društvenim predodžbama koji su u interesu moćnih.“ (Dijk 2006: 218)

Ovakav oblik vlasti karakterizira ekstremna rigoroznost spram građana i apsolutna sloboda vladajuće skupine. Primjeri ovakvog sustava bila bi nacistička Njemačka s Adolfom Hitlerom na vlasti te SSSR na čelu sa Josifom Staljinom.

Demokratski sustavi

„Riječ demokracija ili *demokratia* skovali su Grci od grčkih riječi „demos“, narod i „kratos“ što znači vladati.“ (Dahl 2000: 17) Demokracija predstavlja vladavinu naroda, narod odabire vlast koja će zastupati njegove interese. Ne postoji neograničena i apsolutna vlast, a politički izbori te referendumsko rješavanje su glavna demokratska obilježja. Demokraciju karakteriziraju i ustavni sustav, trodioba vlasti, političke stranke, oporba vladajućima, sloboda medija i protoka informacija, poštivanje ljudskih prava, uloga naroda u formiranju vlasti i donošenju odluka. „Legitimnost vladajućeg sustava u demokraciji je autonomna jer je zajednička volja preduvjet i kao takva je prepoznatljiva.“ (Jesse 1999: 27) „Demokratski ciljevi su izbjegavanje tiranije, temeljna prava, opća sloboda, samoodređenje, moralna autonomija, ljudski razvitak, zaštita temeljnih osobnih interesa, politička jednakost. Osim toga ona teži miru i blagostanju.“ (Dahl 2000: 51)

Političari obraćaju veliku pažnju na ono što govore, jer takvi sustavi „pružaju osnovu za prosudbe o zakonitosti demokratskog djelovanja.“ (Dijk 2006: 343) Građani ne moraju prihvatiti ono za što se vladajući zalažu, mogu se usprotiviti te posve odbaciti prijedloge vladajućih. Svaka odluka i zakon moraju biti javni i transparentni. Iako govorimo o bitno drugačijem političkom sustavu nisu se promijenili oni koji žele imati moć i vlast. Stoga se nerijetko govori ono što građani žele čuti, jezik postaje prostor za manipulaciju. Takav govor „razvio“ se do posve izvještačenog i manipulativnog. U teoriji pravedan za svakog pojedinca, no u praksi ni demokratski oblik vladavine nije idealan, bez obzira na to što se njegove temeljne postavke uvelike razlikuju od ostalih političkih sustava te zasada predstavlja najprihvatljiviji sustav koji pogoduje najvećem broju ljudi. „Tradicionalni sustavi moći bili su uvijek prisilni, tj. zasnivali su se na nadzoru pomoću fizičke radnje, nasilju, vojnoj moći ili u praksi tajne policije ili diktatora. S druge strane veći dio „moderne“ moći je persuazivan, diskurzivan i ideološki. Dominantne skupine ne održavaju više svoj položaj samo silom, pa čak ni prijetnjama silom, već složenim sustavom diskursa i ideologija koji navodi podčinjene skupine da vjeruju ili prihvate kao činjenicu da je dominacija opravdana (kao u demokrativnim sustavima), prirodna ili nužna.“ (Dijk 2006: 224)

3. RETORIKA

„Umijeće pronalaženja uvjerljivog u svakom danom trenutku“

(Aristotel 1989: 23)

3.1. Počeci

Retorika se razvila u staroj Grčkoj za vrijeme vladavine Perikla. Prvi koji su se posvetili proučavanju govora bili su antički retoričari, govornici i učitelji govorništva. Oni stvaraju zasebnu disciplinu koju nazivaju retorikom prema grčkim riječima *rhetorike tehne*, koja označava umijeće govorništva. Ta disciplina se bavila teorijom i praksom govorništva, a odnosila se na javne govore. Govor se učio kako bi se njegovom strukturom, izabranim riječima, primjerenim gestama i prikladnim ponašanjem utjecalo na slušatelje. Uspješan govornik će se uspjeti založiti za svaku stvar s pozitivnim ishodom. Svaka vrsta govora imala je određena pravila kojih se trebalo pridržavati, a ovisila su o predmetu govora i stavu govornika.

Osnivačima retorike smatraju se Koraks i Tizija koji su osnovali i prve retoričke škole. „Koraksu dugujemo prvu definiciju retorike kao umijeća uvjeravanja, a Tiziji prvu razradu govorničkog umijeća koja se može rabiti u raspravama i sporovima (...).“ (Meyer, Carrilho, Timmermans 2008: 18) Dalje ju razvijaju Gorgija, koji osniva prvu atensku školu retorike, i Protagora. Najznačajniji govornici tog doba su bili Demosten i Ciceron. Marko Tulije Ciceron je većinu svojih djela posvetio govorništvu, a najvažnijim se smatra njegov spis „Podjele u govorništvu“. U tome djelu „uzdiže korist, pravednost i čast iznad konkretne situacije i prakse, pa u vlastite upute može unijeti neku vrstu „svevremenske“ pragmatike u kojoj je najbitniji neposredni cilj govora.“ (Ivas, Škarić 2007: 66)

3.1.1 Aristotelova „Retorika“

Vjerojatno je najveći i najutjecajniji doprinos u tom području ostvario Aristotel sa svojim djelom „Retorika“, nastalim između 330. i 322. godine prije nove ere. Djelo

govori o općim pojmovima retorike, podjeli govora, tehnikama uvjeravanja, o ulozi osjećaja, te o stilu govora. Aristotel u knjizi odbacuje Platonov stav prema kojemu je govorništvo vještina uvjeravanja. Ono je naprotiv, više „sposobnost teorijskog iznalaženja uvjerljivog u svakom datom slučaju (...)“ (Aristotel 1989: XXXIII) Smatrao je to zadatakom retorike, a kako bi se postigla uvjerljivost govornika osmislio je tri različite metode koje će poslužiti svakom govorniku: „jedna se vrsta postiže karakterom govornika, druga raspoloženjem u koje se dovodi slušalac, a treća samim govorom, ukoliko sam nešto dokazuje ili se čini da nešto dokazuje.“ (Aristotel 1989: 7)

Karakter govornika trebao bi biti stabilan i čvrst, ulijevati povjerenje slušateljima te izazvati kod njih određene osjećaje. „Najveća novost Aristotelove retorike leži u sustavnosti kojom uključuje sva tri temeljna govornička elementa: Tko govori? Koji se argument iznosi? Kome se obraća? Drugim riječima, etos, logos i patos.“ (Meyer, Carrilho, Timmermans 2008: 37) Osoba koja želi biti dobar govornik trebala bi se predstaviti čvrstim karakterom i stavom, a osobine koje bi pridonijele uvjerljivosti su razboritost, čestitost i dobrostivost. Također, različiti predmeti govora uvjetuju nešto drugačije slušateljstvo, pa tako i govor namijenjen određenim skupinama društva zahtijeva ponešto drukčiji pristup. „Dosljedno tome, ima nužno i tri vrste govorništva: političko, sudsko i epideiktičko.“ (Aristotel 1989: 14) U trećoj knjizi govori o stilu, te kao najvažnije odlike navodi jasan govor, prikladnost situaciji, „otmjenije“ izražavanje, prirodnost govora, korištenje stilskih figura, umanjivanje (kojim se čini da neko zlo izgleda manje nego što jest). Preporučuje izbjegavanje grešaka koje nagrđuju stil: nepravilnu uporabu veznika, uopće nepravilnu gramatiku te dvosmislene izraze. Stil će polučiti uspjeh ako je etičan, strastven¹ te u skladu sa situacijom na koju se odnosi.

3.1.2 Kvintilijan i „Obrazovanje govornika“

Marko Fabije Kvintilijan bio učitelj govorništva u Rimu i pisac značajnog djela „Obrazovanje govornika“. Njegovo djelo sastoji se od dvanaest knjiga, a započinje ga problemom obrazovanja govornika u mlađoj dobi. Daje i nekoliko definicija retorike, pojašnjava dijelove govora, elemente koji ga mogu učiniti boljim te ističe što je sve

¹ Aristotel, Retorika, ITP Naprijed, Zagreb, 1989. „Stil je strastven kad se, ako je riječ o zlostavljanju govori srdito; (...) kad se, ako su u pitanju djela dostojna hvale, govori s ushićenjem.

potrebno da bi govornik bio uspješan. Dvoumi se oko određenja retorike te navodeći sve poznate definicije, sam je određuje na ovaj način: „Retorika je nauka o dobrom izražavanju.“ (Kvintilijan 1985: 163) Kvintilijan smatra, kao i Aristotel, kako bi govor trebao biti jasan, prikladan situaciji i lijep, a govornik nikako nije smio biti pokvareni čovjek, nego samo onaj koji je dobar i čestit. Vrlo poopćeno tumači predmet retorike: „sve ono što može biti sadržaj govora.“ (Kvintilijan 1985: 180)

Za jasniji govor preporuča izbjegavanje dvosmislenosti, pleonazama, nepotrebnih riječi, poštapalica te ukazuje na pravilan gramatički raspored. Improvizaciju u govoru dopušta, no u određenoj mjeri, više se zalaže za dobru mentalnu pripremu. Kod samog čina izlaganja razlikuje glas i pokret. „Sva će osjećanja neizbježno splasnuti i oslabiti ako ne budu potpomognuta glasom, izrazom lica i čitavim držanjem tijela.“ (Kvintilijan 1985: 453) Od govora je očekivao da proizvede trostruki učinak: „mora osvajati, uvjeravati i pokretati osjećanja i, što je s tim prirodno povezano, zabavljati.“ (Kvintilijan 1985: 481)

U posljednjoj knjizi Kvintilijan daje prikaz moralnog lika govornika i njegovih dužnosti.

3.2. Temelji suvremenog govorništva

Retorika se postupno razvijala tijekom stoljeća, a vrijeme renesanse učinilo je određene pomake na ovom području; ponovno su se otkrivali i iščitavali antički filozofi, te se vodile rasprave oko njihovih učenja, metoda i zaključaka. U doba romantizma retorika zapada u nemilost jer je to vrijeme u kojem se cijene genijalnost i individualnost. Ponovnu obnovu doživljava u šezdesetim godinama 20. stoljeća, kada se zasniva nova znanost – stilistika, a obuhvaća područja znanosti o jeziku i znanosti o književnosti. Širi se i na neka druga područja kao što su psihologija, znanost o književnosti, pravo, etnologija,...

Suvremena retorika ponovno istražuje etos, logos i patos, s nešto većim naglaskom na logosu. „Sporazum je, dakle, cilj retorike. Otuda proizlazi njezina građanska ili politička funkcija: iznaći zajedničko dobro, zajedničku univerzaliju,

vrijednosti oko kojih se ljudi usprkos razlikama mogu složiti.“ (Meyer, Carrilho, Timmermans 2008: 197) U 20. stoljeću najvažniji doprinos ostvario je Chaim Perelman svojim djelom „Rasprava o argumentaciji“ iz 1958. godine. Svoje viđenje retorike ovako objašnjava: „Predmet ove teorije jest proučavanje diskurzivnih tehnika zahvaljujući kojima se umovi (još više) priklanjaju podastrtim tezama.“ (Meyer, Carrilho, Timmermans 2008: 202) Iz njegove definicije uočava se da se i on priklonio logosu kao središtu ove discipline. Smatra da ako nema dobrih argumenata nisu važni ni etos ni patos. Perelman je utjecao na H. G. Gadamera koji je razvijao hermeneutiku, odnosno retoriku koja se bavi učinkom kojeg proizvodi na drugoga, s naglaskom na moć manipulacije. Prije Perelmana i Gadamera, 1950. izlazi djelo Kennetha Burkea „Retorika motiva“, koja naglasak ponovno stavlja na govornika, i „retoriku definira kao proces kojim se ljudski činitelji služe riječima ne bi li izgradili svoje stavove ili na djelovanje naveli druga ljudska bića.“ (Meyer, Carrilho, Timmermans 2008: 213) Oswald Ducrot u djelu „Argumentacija u jeziku“ izdanom 1983. proučava odnose implicitnog i eksplicitnog u jeziku, te navodi kako implicitan odgovor na postavljeno pitanje može koristiti umjesto nekakve posebne argumentacije.

3.2.1 Odlike suvremenog govornika

Iz suvremenog gledišta retorika je obilježena pomalo negativnim predznakom. Biti dobar govornik, vješt retoričar podrazumijeva vještu manipulaciju, doziranje istine i utjecaj na slušateljstvo. Negativna konotacija proizlazi iz definicije kao načini i tehnike kako se određenim riječima, gestama i ponašanjem utječe na sugovornike ili slušatelje te kako da ih se pridobije za vlastita uvjerenja. Zbog toga je važno razviti kritičko mišljenje kod slušatelja.

Škarić navodi temeljne značajke dobroga govora: kako bi govor bio razumljiv i cjelovit, potrebno ga je strukturirati i pripremiti se za „nastup“. U uvodnom dijelu trebalo bi najaviti temu, zatim ju razraditi, potkrijepiti primjerima i dokazima, navesti probleme, moguća rješenja te izvesti zaključak i sažeti cjelokupno izlaganje.

Ističe „Opća govornička pravila“, od kojih su neka: Ne govori lijepo, nego svrhovito; Ono što želiš reći, reci triput: reci o čemu ćeš govoriti, govori i na kraju reci o čemu si govorio; Nikad ne izostavljaj primjer; Ne čitaj nego govori; Ne govori bez pripreme, ali govori tako kao da taj čas smišljaš. (Škarić 2000: 189)

Nadalje, Škarić tumači kako bi glasovna poruka treba izgledati, odnosno što bi sve trebao imati usklađeni tekst: varijacije intonacija, isticanja određenih riječi, upotrebljavanje stanki, mijenjanje tempa te raznoliku gestu i mimiku. „Što više treba upotrebljavati veznike i prijedloge koji izražavaju odnose, a što manje semantički prazne riječi, no zato ne treba štedjeti na slikovitim izrazima, primjerima, izrazima uljudnosti, na osobitim zapažanjima i komentarima.“ (Škarić 2000: 80) Preporuča i uporabu modalnih izraza kojima se upućuje na govornikov stav prema temi, ublažava se ili pooštava izrečeno, te se cijelom iskazu daje subjektivniji, bliskiji prizvuk. Ali pretjerivanje s ovakvim izrazima ostavlja dojam praznog teksta, te uzrokuje slabiju povezanost među njegovim važnim dijelovima.

Prilikom održavanja govora ne bi trebalo gledati u napisani tekst, nego prema sugovornicima/slušateljima. Čitanjem postiže dosada, monotonost, isključene su geste i mimika, što uzrokuje suhoparan govor te zasigurno ne može postići učinak kakav može govor bez pisanog podsjetnika. U antičko vrijeme (a i kasnije) svi najveći govornici su svoje govore učili napamet, upravo kako bi izbjegli navedeno. „Mutimedijalnim govorom“ Ivo Škarić naziva govor koji uključuje glas, geste, mimiku i cjelokupno ponašanje čovjeka. Glas također može imati različit tempo; brži, sporiji, može uključivati stanke na određenim mjestima, varirati u intonaciji, biti tiši, glasniji. Što se tiče gesta, one najčešće uključuju pokrete rukama i glavom. Donji dio tijela je najčešće pasivan osim ako se osoba koja govori ne kreće po pozornici ili nekom drugom mjestu gdje se održava govor. Neverbalni znakovi služe kako bi podupirali, dopunjavali ili se suprotstavljali izrečenom. Također potrebno je umetati pauze, paziti na ograničeno vrijeme kako bi se rekle važne stvari. Brzina govora je iznimno važna, pogotovo ako se govornik služi stručnom terminologijom ili ne govori na materinjem jeziku slušatelja. „Prebrz govor izaziva nervozu, a prespor dosadu.“ (Škarić 2000: 61) Ako govornik shvati da neće sve uspjeti reći u zadanom vremenu, bolje je da kaže manje no razgovijetnije, nego da pokuša sve reći, a što bi moglo rezultirati potpunom nejasnoćom i proizvodnjom neželjenog učinka.

Osim toga, govornik ne mora svakom svojom izjavom „bacati slušatelje u delirij“, on se često služi i konvencionalnim govorom. Takav govor uključuje gotove forme, diplomatske odgovore, naučene fraze. „Ova vrsta govora pomaže da se tamo gdje su situacije prepoznatljive reagira najbolje, a to znači na provjeren način.“ (Škarić 2000: 23)

4. POLITIČKA KOMUNIKACIJA

„Istina i politika su u prilično lošim međusobnim odnosima i istinoljublje se nikada nije ubrajalo u političke vrline.“

(Tomić 2012: 347)

Jednostavnu, no vrlo jasnu i dostatnu definiciju političke komunikacije dao je Brian McNair: „svrhovita komunikacija o politici.“ (McNair 2003: 12) Politička komunikacija uključuje sve što se može zapaziti prilikom političkog djelovanja: od izbora odjeće do raznih gesta osoba uključenih u ovaj diskurs. Politički diskurs naprosto je diskurs kojim se služe političari, a političko djelovanje postoji u svrhu promjena kojima se želi postići opća dobrobit. U političko djelovanje uključena su tri aktera: političke organizacije tj. političari, mediji i javnost. Zoran Tomić navodi neke opće karakteristike političke komunikacije (Tomić 2012: 57):

- kratkotrajno usmjeravanje
- komunikacija temeljena na ciljevima
- važnost masovnih medija, i
- politika orijentirana na javnost.

Dakle politička komunikacija bi trebala biti usmjerena na konkretne ciljeve kojima će se baviti, a o kojima izvještava javnost putem medija. Zaslugom demokracije sve odluke i potezi moraju biti javni, a mediji bi u ovom trokutu trebali biti neutralni. Osim primarne uloge izvještavanja, imaju još nekoliko funkcija: „obrazuju građane o značenju političkih akcija, pružaju platformu za javni politički diskurs, daju publicitet državnim i političkim institucijama.“ (McNair 2003: 28)

Postoji različite vrste stilova kojima političari komuniciraju s medijima, odnosno posredno s građanima. Rosengren navodi nekoliko vrsta komunikacijskih stilova:

Asertivni stil najzdraviji je i najučinkovitiji stil komuniciranja. Asertivan stil je zapravo prirodan način izražavanja osobe čije je samopoštovanje netaknuto, omogućavajući pritom jasnu komunikaciju bez igrica i manipulacije. Osoba teži stvaranju uzajamnog rješenja problema, jasno i izravno iznosi svoje potrebe te čuva

odnos i teži tomu da obje strane budu zadovoljne. Iznenadujuće, asertivan stil najrađe se rabi.

b) agresivni stil - agresivna komunikacija uvijek uključuje manipulaciju. Osoba namjerava postići da drugi rade što ona želi i to na način da izaziva krivnju ili koristeći zastrašivanje i taktike kontrole.

c) pasivni stil - pasivan stil komuniciranja temelji se na izbjegavanju sukoba pod svaku cijenu. Osoba nije sklona govorenju, propitivanju, a najmanje nekoj radnji. Osobe koje se služe ovim stilom naučile su da je sigurnije biti tiho i nestati nego ustati i biti primjećen.

d) pasivno-agresivni stil - kombinacija stilova. Osoba izbjegava izravan sukob, ali namjerava postići željeno i to manipulacijom. (Rosengren 2006: 67)

Osim toga učinak političke komunikacije ovisi i o situaciji u kojoj se ona pojavljuje, te o pripremljenosti građana. Kako bi građani bili spremni prihvatiti određenu političku ideju, ona mora biti predstavljena na primjeren način; to uključuje brojne aspekte - izgled, ponašanje, govor do jasno strukturirane poruke. Stoga političari i političke stranke više nego ikad vode računa o imidžu kojim se predstavljaju javnosti.

Promoviraju se i prezentiraju kroz različite oblike oglašavanja (npr. oglasi u tiskanim ili elektroničkim medijima), iako se najveća autentičnost postiže preko javljanja uživo, debata i intervjua.

Brojnim strategijama i komunikološkim treninzima političari uče poželjna ponašanja, diplomatske odgovore, poželjne fraze i odgovarajuće geste kako bi na svaki izazov spremno i primjerenore reagirali. U središtu je zanimanja takve politike političar i njegova osobnost, a politički stil postaje važan koliko i sam sadržaj. „Političkom komunikacijom, dakle, puk, ljude, sljedbenike se pridobiva i već tu leži kamen spoticanja za objektivnu, istinitu, interaktivnu, ravnopravnu komunikaciju.“ (Tomić 2012: 10) Učinci političke komunikacije provjeravaju se ispitivanjem javnog mijenja, ponašanja građana i posebnim, eksperimentalnim (npr. ankete) istraživanjima.

Personalizacijom politike stvara se određeni imidž nekog političara u javnosti. Slika o političaru treba uključivati njegova stajališta, ulogu, politički svjetonazor, stav i

karakter. Pri promicanju imidža pridonose: „ponašanje u javnosti, držanje, gestikulacija, izgled, boja glasa i govorničke sposobnosti.“ (Tomić 2012: 87) Posrednici između političara i javnosti su mediji, no oni su podložni manipuliranju.

4.1 Neverbalna komunikacija

Verbalna komunikacija služi za izražavanje mišljenja, stavova, ideja i osjećaja riječima, a neverbalna tu svrhu ostvaruje govorom tijela. Dakle „neverbalna komunikacija se odnosi na komunikaciju koja se ostvaruje nekim drugim sredstvima mimo riječi.“ (Knapp, Hall 2010: 5) Često je nesvjesna, pa prikazuje mnogo više nego što bi govornik nekada htio reći. Budući da ju je nemoguće isključiti iz izlaganja, ima komunikativnu vrijednost. U obzir se uzimaju okolina u kojoj se pojedinac nalazi, fizičke karakteristike pojedinca te njegovo ponašanje.

Neverbalna komunikacija dakle uključuje kineziku koja obuhvaća zapravo položaj i pokret tijela, mimiku koja najčešće uključuje bradu, usne, nos, obrve i čelo, zvukove poput pljeskanja, pucketanja, uzdaha, smijeha, plača i mnogih drugih, dodire poput zagrljaja, poljupca ili rukovanja, proksemičke znakove odnosno udaljenost i raspored sugovornika u prostoru, scenografiju, rekvizite i obrede (oblik prostorije, dekoracija, namještaj), oblikovanje tijela (nakit, odjeća, ukrašavanje tijela, oblikovanje kose), mirise, pomoćne medije i vremenske znakove odnosno formalno, neformalno i tehničko vrijeme.“ (Škarić 2000: 180) Pokreti tijela pridonose verbalnoj komunikaciji tako da mogu pratiti ono što je izraženo riječima, biti s izrečenim u proturječju, nadopunjavati, isticati ili zamijenjivati rečeno.

Važnost neverbalne komunikacije prepoznali su i političari te se uvelike služe njome kako bi svoj nastup učinili uvjerljivijim i učinkovitijim. Njome se izražava socijalna kompetentnost, osoba na taj način može oblikovati mišljenje o sebi te ga dodatno učvrstiti. Dakle, dobro naučenom neverbalnom komunikacijom može se postići uvjerljiviji izgled, veća samouvjerenost te bolja usklađenost s verbalnom porukom.

„Poznavanjem pravila neverbalne komunikacije u različitim situacijama možemo okolini poslati sliku o sebi kao samosvjesnoj i pouzdanoj osobi, ali ćemo ujedno biti u stanju lakše procijeniti osobu s kojom komuniciramo.“ (Marot 2005)

4.2. Strategije manipulacije

„Manipulacija je dakle komunikacijski i namjieran čin u kojem onaj koji manipulira iskazuje kontrolu nad drugim ljudima, najčešće protiv njihove volje ili njihovih interesa. Iako to ne možemo empirijski dokazati, manipulacija je nevaljana u demokratskom društvu, budući da (re)producira ili može dovesti do reproduciranja nejednakosti.“ (Podboj 2011) Pomoću manipulacije političari sakrivaju ili na posve drukčiji način prikazuju određenu situaciju. U boljem svjetlu prikazuju sebe i svoj rad, a ističu negativne strane drugih političara, (opozicija *mi/oni*; *mi* ima pozitivne karakteristike, dok *oni* imaju negativan predznak). Na taj način utječu na građane kako bi ostvarili osobni interes te stekli kontrolu i nadmoć. Manipulacija se razlikuje od uvjeravanja jer su građani u pasivnoj ulozi, dok kod uvjeravanja imaju slobodu izbora kome i u što vjerovati. Da bi se moglo manipulirati potrebno je izgraditi povjerenje građana te tako smanjiti mogući otpor i propitkivanje.

Mediji su posrednik između političara i građana, preko njih se odvija sva komunikacija između ove dvije strane. Stoga nije neuobičajeno da su upravo mediji, koji bi trebali biti neovisni čimbenik, skloni manipuliranju. Štoviše, vrlo traženo zanimanje u suvremenom javnom i političkom životu jesu *spin-doktori*. „Spin doktor je osoba zadužena za oblikovanje povoljne percepcije javnosti o političarima ili političkoj stranci vještim manipuliranjem masovnim medijima.“ (Tomić 2012: 90) Između *spin doktora* i medija postoji međuovisnost, a proizvod takva odnosa je „upakirana“ politika. „Spin doctoring se bavi prihvaćanjem ili odbijanjem intervjua, komentiranjem govora novinarima, isticanje određenih dijelova i interpretacija, pisanjem govora i priopćenja, uvjeravanjem novinara u pozitivnu sliku njihova klijenta političara.“ (Tomić 2012: 91) Osim toga, moguće je manipulirati i isceniranim događajima tzv. pseudodogađajima zbog stvaranja aktualnosti.

Nadalje, vrlo moćno sredstvo jest politički jezik. „Politička retorika je temeljni instrument političkog komuniciranja.“ (Tomić 2012: 100) Tu spada govorenje neistine, odnosno uskraćivanje dijela istine ili cijele istine. Tako se zavarava ljude i prikazuje iskrivljena stvarnost. Osim toga političari se mogu koristiti tzv. diverzijom – tehnika

mijenjanja teme i izbjegavanja problema. Ovime se skreće pozornost sa stvarne problematike, a govornik započinje posve drugu temu. U politički govor uključene su i naučene geste, fraze i diplomatski odgovori. Držanje tijela može biti vrlo jasan pokazatelj onog što netko osjeća. Otvoreni položaj ruku i nogu otkriva određenu naklonost prema nekome, dok primjerice prekrížene ruke i noge sugeriraju na oprez, nesigurnost i obrambeni stav. Kako bi lakše manipulirali, političari uče određene geste.

4.3. Mediji i komunikacija

Društvena moć uvijek se temeljila na posjedovanju kontrole nad informacijama, načinima kako se one prenose te u kakvom su obliku izrečene. Javna komunikacija je komunikacija upućena velikom broju ljudi, pa se često naziva i masovna. „Uz masovne komunikacije može se ostvariti kontakt istovremeno s velikim brojem ljudi.“ (Tomić 2012: 144) Odvija se putem televizije, interneta, tiska, radija, a trebala bi biti neovisna i neutralna, što vrlo često nije tako. Njome se manipulira javnošću, šire neistine, propagiraju određene ideje i akcije koje nisu najbolje za građane. Javno mišljenje kreiraju oni koji ne iznose činjenice nego manipuliraju informacijama i ljudskim osjećajima. Demokracija bi trebala jamčiti slobodu izražavanja i pravo na točne informacije, ali nije uvijek tako. „Informacije se u obavljanju demokratske vlasti mogu slobodno objavljivati, no mogu se i potiskivati, cenzurirati, potajno odavati i proizvoditi u skladu s konkretnijim interesima neke vlade i tijela državne vlasti.“ (McNair 2003: 149) Kada politička stranka dođe na vlast, zagovara ono što je u njezinom interesu, no na „filtriran“ način. Dakle „politički odnosi s javnošću su taktike upravljanja medijima i informacijama koje su namijenjene osiguranju da stranka prima maksimalno povoljnog publiciteta i minimum negativnog.“ (Tomić 2012: 348)

Osim političara, i mediji kroje stvarnost na svoj način; oni odabiru priču koju će iznijeti, ističu određene sadržaje unutar nje, te je stavljaju ili ne stavljaju u kontekst. Rosengren (1981: 146) daje tipologiju odnosa medija i društva, odnosno socijalnih promjena u društvu:

1. Autonomija – mediji i socijalne promjene međusobno su neovisni
2. Idealizam – mediji utječu na socijalne promjene

3. Materijalizam – socijalne promjene određuju medije

4. Međuovisnost – mediji i socijalne promjene međusobno su ovisni.

Najpovoljnija tipologija za građane zasigurno bi bila posljednje navedena međuovisnost, jer mediji i postoje u svrhu građana; kako bi ih informirali i iznijeli socijalne probleme na vidjelo. Idealizam upućuje na totalitarne i autoritarne sustave u kojima raspoloženje naroda nije važno, na autonomiju također ne utječu socijalne potrebe (no bez ideološke komponente), dok materijalizam predstavlja drugu krajnost.

Suvremeno medijsko doba u kojemu je najveći dio javne komunikacije izmješten na Internet uvelo je brojne promjene u uobičajene medijske prakse – primatelji postaju sudionici i kreatori medijskih sadržaja, te sama komunikacija više nije jednosmjerna.

5. STILOVI POLITIČKIH RETORIKA – ODABRANI PRIMJERI

"U političkom se govorništvu ili na nešto podstiče ili od nečega odvraća, jer uvijek jedno ili drugo čine oni što privatna lica savjetuju na njihovo osobno dobro, kao i oni što narod savjetuju na opće dobro" (Aristotel, 1989: 14)

U ovom dijelu rada analizirat će se politička komunikacija trojice političara: Zorana Milanovića, Andreja Plenkovića te Ivana Pernara, dijelom zbog važnosti političkih uloga i dužnosti koje su obnašali ili obnašaju, ali i zbog specifičnosti njihovih retorika – koje na različite načine uprimjeruju strategije političke manipulacije.

Kao forma analize koristit će se video isječak.

Temeljna jedinica za analizu političke retorike jest isječak i to stoga što predstavlja tematsku cjelinu i sadrži barem jedno retoričko iskustvo. (Drezga 2015: 39)

5.1. Zoran Milanović

Zoran Milanović je hrvatski političar, pravnik, drugi predsjednik SDP-a te deseti predsjednik Vlade RH od prosinca 2011. do siječnja 2016. Početak njegova mandata obilježava referendum o ulasku Hrvatske u Europsku Uniju, a kraj se zbiva u vrijeme izbjegličke krize. Diplomirao je pravo te svoj rad započinje na Trgovačkom sudu u Zagrebu. Također je radio u Ministarstvu vanjskih poslova i kao savjetnik u hrvatskoj misiji u NATO-u. Godine 1999. postaje članom SDP-a, a 2007. njezinim predsjednikom. Kukuriku koalicija pobjeđuje na parlamentarnim izborima 2011. godine, pa postaje i predsjednik vlade. Svoju dužnost obnaša do siječnja 2016. godine. (https://hr.wikipedia.org/wiki/Zoran_Milanovi%C4%87)

Analizirat će se intervju za emisiju „Recite Al Jazeera“ održan 28. lipnja 2013. godine, novinarka je Mirjana Hrga.

Premijer izgleda primjereno situaciji, nosi crno odijelo s kravatom, te je općenito urednog, poslovnog izgleda. Tijekom intervjuja novinarka i premijer sjede. Premijer sjedi prekriženih nogu u „položaju četvorke“², takvo ponašanje izražava napadačko ili polemičko raspoloženje govornika. Prekrižene noge uvijek sugeriraju negativan stav

² Allan Pease, *Govor tijela*, AGM, Zagreb, 2002.

osobe. No niti u jednom trenutku tijekom razgovora ne stavlja ruke na nogu da bi je pridržao, što bi bila gesta koja označava iznimno tvrdoglavu i žestoku osobu. Često premješta ruke pa možda upravo izbjegava ovakvu gestu kako se ne bi pokazao kao „teška“ osoba. Glavu često nagine u stranu što odražava zainteresiranost, no većim dijelom je drži neutralno, odnosno ravno, prema sugovorniku. Ipak se najviše znakova može iščitati iz gesti ruku. Dlanovi su mu najčešće okrenuti prema gore, što pokazuje podložan stav, tek nekoliko puta okreće dlanove prema dolje čime se iskazuje nadmoćnost. Kada govori o izgradnji Pelješkog mosta, navodi kako je on sam predložio takvu ideju te pritom trlja dlanove pokazujući da iščekuje pozitivan ishod. Dok objašnjava, ruke postavlja i u položaj „šiljka“³ iskazujući superioran i samouvjeren nastup. „Obrnuti šiljak“ koristi dok sluša pitanje novinarku. Najčešće su mu dlanovi okrenuti prema tijelu s palcima prema gore, što je gesta koja govori: *Ovo je moje mišljenje*. (Knapp, Hall 2010: 248) Osim ruku mogu se uočiti i facijalni izrazi, kao što je podizanje obrva kojima sugerira iznenađenost, te pogledi. Dok govori najveći dio vremena gleda u novinarku, te prema gore i prema dolje. Pogled prema gore znači da osoba razmišlja o pitanju i informacijama koje će reći, dok pogled prema dolje može značiti nesigurnost.

Iz ovih izdvojenih gesti premijera Milanovića može se zaključiti da je spreman i otvoren za razgovor, ali barijera nogom pokazuje i određenu rezerviranost. Pokretima ruku pokazuje da je samouvjeren te čak arogantan *jer se na nekim mjestima podrugljivo smješka u smislu „sve sam ja to već čuo“, te podiže obrve u pretjeranom čuđenju i nevjerici*. (Škarić: 2000: 181)

Razgovor je vođen nekoliko dana prije službenog ulaska Hrvatske u Europsku Uniju. Razgovaralo se o ulasku Hrvatske u Europsku Uniju, uvođenje eura kao valute, hrvatska individualnost u EU, javni dug, istospolni brakovi, uloga Haškog suda, stanje nakon Domovinskog rata i povratak Srba, problem ekstremnog nacionalizma te odnosi sa zemljama u susjedstvu.

Zoran Milanović ima vrlo osebujan komunikacijski stil koji ne prestaje intrigirati brojne komunikacijske stručnjake: „Milanovićeva je retorika od pobjede na izborima do sada evoluirala od demokratskoga ka ekskluzivnom jeziku, što sprečava ostvarenje nekih funkcija retorike nositelja vlasti koje su bitne za kvalitetno upravljanje državom.“ (Lalić, 24 str.) „Milanovićevu retoriku ne treba isključivo, a možda ni dominantno

³ Allan Pease, *Govor tijela*, AGM, Zagreb, 2002.

ocjenjivati kao nekvalitetnu i banalnu. On zaslužuje i pohvale za neke govore i izjave, političke dijagnoze i terapije. Njegov je politički jezik originalan i snažan, svakako originalniji i snažniji od jezika Jadranke Kosor i posebno Tomislava Karamarka.“ (Lalić, 28.str.) Zamjerala mu se izravnost odnosno netaktičnost, pa i svojevrsni elitizam.

Milanović odgovara na svako postavljeno pitanje, ne koristi strategiju diplomatskih odgovora, u kojima se mnogo govori, ali ništa konkretno ne kaže. Kada mu novinarka postavlja pitanje o postojanju ekstremnog nacionalizma u zemljama bivše Jugoslavije, Milanović odgovara:

Nažalost ne, ima ga posvuda. -Smatrate li to izazovom za budućnost ovog područja? -Sigurnost ne, ali za razvoj društva, za gospodarski napredak da. Mislim da nema opasnosti od izbijanja nekakvih sukoba.

Svojim odgovorima pokazuje da vrlo dobro poznaje ne samo stanje u Hrvatskoj nego i u cijeloj Europi, da poznaje razloge i uzroke konkretnih problema drugih država. Na pitanje o stanju u Grčkoj i težnji nekih njezinih političara da zemlja izađe iz EU, odgovor glasi:

(...) Grčka se našla u strašno teškim problemima, ja bih rekao ipak prvenstveno zbog vlastite politike, a ne njemačkog pritiska. Da je Grčka nekim slučajem izašla iz eura, ne vidim kako bi se uopće izvukli iz ove situacije, ovako vidim kako bi se to moglo dogoditi, ali uz ogromnu cijenu koju grčki građani teško prihvaćaju, to isto razumijem.

Vrlo često Milanović ističe samostalnost Hrvatske i sposobnost da ona svoje probleme riješi sama, bez pomoći i savjeta drugih država, a posebice ističe Njemačku.

Europska komisija vam može zadati neku dinamiku, ali ne može to na kraju krajeva provoditi, to morate raditi sami. Europska komisija, nisam čuo da su anticipirali ovu krizu, nije nitko.

Smatra kako Hrvatska ima sve potrebno da bi provodila reforme te da joj nisu potrebni savjeti izvana.

Dakle, Milanović odgovara vrlo konkretno na novinarkina pitanja, dodatno obrazlaže svoj stav, koji je čvrst o kojoj god temi da se radi. Iz njegovog nastupa dobiva se dojam kako zna što radi te kako on i njegova stranka imaju spremne planove za budućnost. Ističe implicitno pogreške drugih no i pozitivne stvari koje se čine. Vrlo je siguran u svoj nastup i svoje znanje, odgovori mu nisu predugi i nerazumljivi, za svaki

problem nudi rješenje. Poznavanjem prava i unutarnje politike, te korištenjem stručne terminologije ostavlja dojam učene i ozbiljne osobe.

No kako se njegov mandat bližio kraju, njegova retorika je postajala sve osebnija; mnoštvo upotreba figura metafore, izreka i poslovice koje su nerijetko bile nespojive sa situacijom o kojoj govori. Stvarao se dojam da ne zna što govori te da se ne zna nositi sa pritiskom koji položaj premijera nosi.

Također je sklon neprimjerenom diskreditiranju političkih oponenta – primjer (10. travnja 2013.) na raspravi u Saboru kada na Karamarkovo pitanje o tome što Milanovićeva vlada konkretno radi, on odgovara:

Uvaženi kolega, četiri mjeseca se pripremate na pitanje, a onda ga niste ni u stanju pročitati. Opet ste me istu stvar pitali i ne mogu Vam odgovoriti... (prekid zbog negodovanja zastupnika) (...) Vas ovdje uopće nema i onda se pojavite svaka tri, četiri mjeseca, nema Vas. Kakvo pitanje takav i odgovor. Nema Vas na raspravama o državnom proračunu, ne na glasanju, nego na raspravama. Prema tome, Vi ćete na ovo pitanje dobiti pisani odgovor.

U ovome odgovoru omalovažava zastupnika Karamarka i zlouporabi položaj. Bez obzira na istinitost Milanovićevih riječi, način na koji je odgovorio nije primjeren raspravi u Saboru. Često koristi ovakav način komuniciranja sa oporbom, a tako se nosi i sa kritikom.

Njegova retorika se podosta izmijenila od pobjede na izborima do kraja mandata; na početku vrlo oprezan i suzdržan, počeo je koristiti sve više metafora, fraza, izreka i poslovice koje su često ostajale nerazumljive i neprilagođene situaciji. Lako je gubio strpljenje te u posljednje vrijeme svog mandata imao sve više neprimjerenih komunikacijskih *gafova*. Zbog toga je često bio na meti oporbe, medija, ali i građana koji su mu zamjerali bahatost, arogantnost i nerazumijevanje njihovih problema. Čini se kako se jedan dobar retoričar i političar sa čvrstim stavom nije mogao nositi sa silnim pritiscima i problemima koji su ga pratili na svakom koraku.

5.2. Andrej Plenković

Hrvatski političar, pravnik i diplomat, sadašnji predsjednik Vlade Republike Hrvatske, te predsjednik HDZ-a od 2016. godine. Diplomirao je na Pravnom fakultetu u Zagrebu. Radio je u Ministarstvu vanjskih poslova, kao zamjenik šefa hrvatske Misije pri Europskoj uniji, zatim kao zamjenik veleposlanika u Francuskoj. U travnju 2010. postaje državni tajnik za europske integracije u Vladi, a 2011. zastupnik HDZ-a u Saboru. Predsjednica RH mu 2016. daje mandat za sastavljanje Vlade RH, čiji je trenutni predsjednik.

(https://hr.wikipedia.org/wiki/Andrej_Plenković)

Analiziran je intervju za Al Jazeera (emisija „Recite Al Jazeera“), održan 23. rujna 2016. godine, dva mjeseca nakon što je Plenković postao predsjednik HDZ-a.

Predsjednik HDZ-a izgleda primjereno situaciji i funkciji koju obnaša, nosi odijelo i urednog je izgleda.

Za razliku od Zorana Milanovića, sadašnji premijer Andrej Plenković u gotovo pola sata razgovora koristi vrlo malo gesta i mimike. Na početku intervjuja vidimo cijelu figuru premijera; sjedi prekrštenih nogu, u suprotnom smjeru od sugovornika, ruke i laktove oslanja na stolicu, što obično sugerira rezervirano ili obrambeno ponašanje. Glava mu je u neutralnom položaju, ravno prema sugovorniku, povremeno je okrene u stranu i nagnje prema gore. Podiže obrve kada naglašava određene riječi dajući im time dodatnu vrijednost. Jedina gesta rukama mu je kada ih podiže s krila, dlanovi su okrenuti prema njemu, a palčevi prema gore. Takvu gestu koristi i Milanović, a ona označava *Ovo je moje mišljenje*. Dakle kroz cijeli razgovor dlanovi su mu okrenuti prema dolje, što je gesta koja označava nadmoć. (prema Škarić 2000: 181) Pogled mu je uperen u novinara i vrlo rijetko pogleda u stranu. Ovakav fiksirani pogled smatra se *neprirodnim, izazivačkim i nametljivim*. (Škarić 2000: 182)

Neverbalna komunikacija kod premijera Plenkovića vrlo je siromašna gestama, pa cjelokupno izlaganje djeluje monotono. Ipak gestikulacija nije uvijek takva; kada je u Saboru izložen napadima zbog nekih odluka i/ili stavova, teško prikriva nervozu. Puno više gestikulira rukama, podiže ton glasa, odmahuje glavom, itd.

Kao što je navedeno, intervju koji vodi Vanja Gavran održao se dva mjeseca nakon što je Andrej Plenković postao predsjednik HDZ-a. Pitanja koja je novinar

postavljao odnosila su se na Plenkovićev dolazak u stranku, reakcije na njegovu pobjedu, komentiranje koalicije s MOST-om, odnosi s ministrom Hasanbegovićem, zamjenikom predsjednika stranke Milijanom Brkićem, nezavisnom zastupnicom Jadrankom Kosor, zatim formiranje nove vlade, odnosi s Predsjednicom, angažman oko BiH-a, prvi potezi na novoj funkciji, odnosi sa susjednim zemljama i opozicijom.

Plenkovićevi su odgovori uvijek diplomatski, rijetko odgovara na pitanja jasno i konkretno, a ako i odgovori, to zauzima najmanji dio u cjelokupnom odgovoru.

Npr: pitanje: *Koga računate od ministara iz prošle vlade, računate li na gospodina Hasanbegovića?*

Odgovor: *Pa gledajte, HDZ ima jako veliki broj kandidata i kvalitetnih ljudi, Vi ste vidjeli naše liste, ja nerijetko kažem da imamo dovoljno ljudi da možemo sastaviti dvije vlade bez ikakvog problema, i to čak i bez sudjelovanja drugih partnera. U igri su i oni koji su izabrani u Saboru i oni koji nisu bili u utakmici, koji su bili ranije ministri (prekida ga novinar)*

Plenković ne odgovara na novinarsko pitanje, nego ističe snagu HDZ-a koji ima veliki broj ljudi, no Hasanbegovića uopće ne spominje. Kada se sluša njegov govor, može se primijetiti da je dosta spor, većinom u jednom tonu, ponekad naglašava početak rečenice, ne unosi nikakvu dinamiku.

Ponovno umjesto odgovora na pitanje, premijer Plenković skreće na druge teme kao što su povijest Hrvatske i velikosrpska agresija, te govori o srpskim državnim tijelima koja se bave procesuiranjem ratnih zločina. Navođenjem imena pokazuje svoju upućenost u sve sadržaje, bilo na prostoru RH, bilo izvan nje. Mnogo nabraja, a rečenice su vrlo duge čime gube glavnu misao, nejasne su i zbunjujuće.

Pitanje: *Kako mislite stabilizirati odnose sa Srbijom? Gospodin Vučić je kazao da mu se čini da će s Vama lakše surađivati nego s gospodinom Milanovićem.*

Odgovor: *Pa ja sam, kad je riječ o izbornoj kampanji tu bio sasvim jasan, dakle moja je poruka bila smiriti tenzije, dakle postoji niz otvorenih pitanja u odnosima između Hrvatske i Srbije, praktički sva ta pitanja su vezana za razdoblje velikosrpske Miloševićeve agresije, dakle agresije koja je išla prvo na Sloveniju, pa na Hrvatsku, pa na Bosnu i Hercegovinu, na kraju je završila na Kosovu, dakle to su pitanja koja su vezana i za nestale i za neriješeno pitanje granice i za kvalitetnu zaštitu manjinskih prava i za procesiranje ratnih zločina, pri tome za nas daleko najbitnije je pitanje koje*

se odnosi na zakon koji Srbija ima, to je nadležnosti državnih tijela Srbije za procesiranje ratnih zločina gdje Srbija napravila jedan potez pripisujući katalog dijela instituta Haškog suda, isto tako proširila jednu hibridnu regionalnu jurisdikciju, dakle i za teritorij svih država bivše SFRJ pa onda i za državu. Dakle imate situaciju, a to znaju i u Bosni i Hercegovini, imali ste slučajeve Divjak, Galić, ovdje smo imali slučajeve Marić, Purda skoro, može danas-sutra biti netko drugi, gdje se stvara pravna nesigurnost za hrvatske državljane, za hrvatske branitelje koji se ne usuđuju...(prekid novinara)

Često ističe svoju stranku HDZ te posebice vlastite sposobnosti. Na pitanje o suradnji s predsjedništvom svoje stranke, konkretno s Milijanom Brkićem, odgovor glasi:

Odlično, dakle ja poštujem sve kolege koji su dobili mandat na općem saboru, 28. svibnja, mi smo svi članovi iste stranke i imamo zajednički cilj. Mislim da su ovi izbori pokazali da se jednim mudrim upravljanjem i omogućavanjem da svi daju kvalitetan doprinos ovim izbornim rezultatima, može ostvariti sinergija. Evo reći ću Vam nekoliko primjera; mi smo sastavili liste na način da smo omogućili, ja sam na tome inzistirao, svim kandidatima da se angažiraju maksimalno koliko je moguće za preferencijalno glasovanje, dakle svaki kandidat na listi, bio on prvi ili četrnaesti, imao je punu slobodu i potporu stranke da dobije potporu, ne samo kao lista HDZ-a, nego kao kandidat na listi. Ta činjenica je bila jako dobra, nekoliko naših kolega s četrnaestog mjesta uspjelo je proći taj interni prag od 10% i time dati doprinos, ja im svima čestitam. Na nacionalnoj razini ja sam vodio osobnu kampanju, personaliziranu koja je išla diljem Hrvatske, dakle nema županije u kojoj nisam bio nekoliko puta, izborne jedinice, dao potporu svim našim listama i tu smo napravili vrlo bitan iskorak, a ujedno sam bio prvi predsjednik HDZ-a u odnosu na troje mojih prethodnika koji su išli u 10., 5. ili 9. izbornu jedinicu konačno otišao na izbore tamo gdje živim, a to je u centru Zagreba, u Črnomercu, dakle u 1. izbornu jedinicu, gdje smo također ostvarili iskorak (prekid novinara).

Iz ovog dugačkog odgovora, može se iščitati kako premijer ističe zajedništvo i pozitivne rezultate HDZ-a na izborima, no ne odgovara na pitanje. Stavlja naglasak na sebe, svoje sposobnosti i poteze, što često radi i na drugim mjestima u intervjuu. Primjerice:

(...) istu sam priču imao sada u Kijevu, došao sam iz Kijeva prije dva dana, dakle ja sam bio šef delegacije Europskog parlamenta za odnose s Ukrajinom (...)

Ponovno ističe svoje zasluge, pomake koje je prvi napravio, navodi funkcije na kojima je bio, visoko društvo u kojem se kretao. Time naglašava svoju važnost, ne samo u HDZ-u, nego u Europi i EU, predstavlja se kao izrazito sposoban političar koji je uvažen gdje god se pojavi te koji čini velike i pozitivne stvari.

U sljedećem odgovoru daje konkretne prijedloge, no ovakva obećanja su česta kod svakog političara na počecima mandata. U svom odgovoru obuhvaća sve sektore i djelatnosti te važne teme i probleme s kojima se Hrvatska uvijek bori:

(...) kvalitetan pristup cjelovitoj poreznoj reformi, paket reformi poreza na dobit, poreza na dohodak u 2018. dakle išli bi na smanjenje stope PDV-a, također najvažnija zadaća bit će izrada novog proračuna, (...) da imamo rast od 5%, da imamo stopu zaposlenosti od 68%, kreiramo nova radna mjesta, pokrenemo gospodarstvo i da uloga mikropoduzeća bude jako važna, zatim je fokus na industriji, turizmu (...)

Riječi koje najčešće koristi u ovom intervjuu su: *kvaliteta, kvalitetan pristup, društvena solidarnost, rast, razvoj, gospodarstvo, stabilnost, solidarnost,...* Na njih stavlja naglasak kako bi istaknuo vrijednosti koje su mu važne i na kojim područjima ih namjerava ostvariti.

Ukratko, Plenković koristi vrlo duge rečenice, govor mu je spor i monoton, geste su minimalne, ponekad naglasi pokoju riječ, a odgovori koje daje nisu odgovori na pitanja koja novinar postavlja. Umjesto konkretnih i jasnih odgovora Andrej Plenković govori o važnosti, jakosti i značaju svoje stranke te ističe svoje sposobnosti, a kada govori o drugim strankama spominje riječi kao što su *kvaliteta* i *suradnja*, no može se uočiti da ih stavlja u podređen odnos. Detaljnim komentiranjem pokazuje da je upućen u sve sadržaje; od Kijeva preko Srbije do Europske Unije. Zatim se njegova izlaganja odnose na obećanja i reforme te naznačavanje pozitivnih rezultata koje postižu. Jedno veliko obilježje koje se provlači u većini njegovih odgovora jest isticanje vlastite ličnosti; isticanje funkcija na kojima je radio, osobno vođenje kampanje, poznanstva s visokim čelnicima EU-a, vlastito zalaganje i pružanje potpore.

U drugim premijerovim govorima također postoje navedene značajke, tj. isticanje superiornosti HDZ-a, veličanje samog sebe, široki i nejasni odgovori, no u posljednje vrijeme su se pojavile i nove osobitosti. Kako se može čuti u intervjuu,

premijer ne koristi frazeme, te o drugima govori kao o partnerima. Ove godine, otkada je na funkciji premijera, stvari su se promijenile. Iako i dalje odgovara diplomatski te ne daje konkretna rješenja, počeo je ubacivati frazeme i duhovite opaske. Osim toga ponižava kolege iz drugih stranaka, što svakako predstavlja neprimjeren način političke komunikacije. Premijer koji na replike u Saboru odgovara prvo tako da omalovažava samog zastupnika, a zatim i njegovu repliku ili izlaganje, nikako nije dobar i demokratičan političar. Primjer takvog ekscesa jest saborska rasprava 18. siječnja 2017. godine kada na repliku Branimira Bunjca iz stranke Živi zid Plenković odgovara:

(...) Jedna od ključnih zadaća, moja osobno, kao političara, ali i predsjednika vlade i predsjednika stranke bit će politički argumentirana rasprava i bitka protiv Vas, Vaše politike i demagogije, Vašeg neznanja i dovođenja u zabludu brojnih hrvatskih birača. To će biti jedan od ključnih ciljeva, vjerujte mi. (...) Ali da se vi usudite reći meni da sam ja nečiji projekt. Temeljem čega? Temeljem kojeg to legitimiteta? (...) Vi se mene usuđujete proglasiti nečijim projektom? E, nećete.“

Obećaje stranci Živog zida da će se zalagati da na sljedećim izborima ne osvoje mandat. Omalovažavanje njihovih argumenata i odbacivanje prijedloga te obećanje kako će se osobno zalagati za njihovo micanje iz Sabora govori nešto o njegovom viđenju drugih stranaka i onih koji mu proturječe. Slična situacija dogodila se i 4. svibnja 2017. kada napada zastupnika Vrdoljaka. Ovakvo ponašanje zasigurno nije način na koji se pridobivaju građani, a prije svega nije oznaka demokratičnosti.

5.3. Ivan Pernar

Hrvatski političar, jedan od osnivača Živog zida, aktivist i saborski zastupnik. Završio je preddiplomski stručni studij sestrinstva na Zdravstvenom veleučilištu u Zagrebu. Na Parlamentarnim izborima u rujnu 2016., Pernar je osvojio 15,66 posto preferencijalnih glasova u svojoj izbornoj jedinici što mu je omogućilo zastupničko mjesto u Hrvatskom saboru. Nakon mjesec dana, biva proglašen najaktivnijim zastupnikom u spomenutom sazivu sabora. Poznat je po svojim radikalnim antizapadnjačkim i antiameričkim stavovima. Autor je dviju knjiga o monetarnoj politici: "Kako je nastao novac" i "Mehanika novca".

[https://hr.wikipedia.org/wiki/Ivan_Pernar_\(1985.\)](https://hr.wikipedia.org/wiki/Ivan_Pernar_(1985.))

Analizirat će se gostovanje na Dubrovačkoj televiziji u emisiji „Jedan na jedan“ koje se održalo 1. studenog 2016. godine

Ivan Pernar je u ovom intervjuu odjeven u sako i bijelu košulju, izgleda primjereno situaciji i uredno, što je za njega prilično neuobičajeno – obično njeguje ležerniji stil odijevanja. Tako ga se može vidjeti u *jeans* hlačama na koje nosi košulje i sako. Rijetko nosi kravate, ponekad mu boje na odjeći nisu najbolje usklađene. Nepridavanje važnosti odjeći ostavlja neozbiljan i suviše ležeran dojam, dok se kod njegovih stranačkih kolega ipak vidi razlika u pristupu odijevanju. Branimir Bunjac je uvijek u odijelu, kao i Vilibor Sinčić.

Iako poznat po svojoj prenaplašenoj gestikulaciji rukama, glavom i pokretima tijela, ovdje u intervjuu svedena je na manju mjeru. Pernar sjedi opušteno na stolici, jedna ruka mu je najčešće na stolu dok drugu koristi kao pomoć u pojašnjavanju. Dlanovi su mu okrenuti prema dolje ili prema sebi s uzdignutim palcem. Položaj dlanova ukazuje na nadmoćan stav, na sigurnost u govoru, na iskazivanje vlastitog mišljenja. Pogled zadržava na novinarki ili gleda prema dolje. Time izražava zainteresiranost, a pogled u dolje se koristi kada se osoba pokušava prisjetiti činjenica i doći do zaključka. Kod Pernara je ovakav pogled vrlo čest, npr. gleda po sabornici, prema onome kome je replicirao; česta je i gestikulacija rukama, drži nešto u njima; papire, Bibliju, mobitel, okreće se prema drugima, trči po Saboru i sl. Za razliku od uniformiranih gesta drugih zastupnika, Pernarove su geste prirodnije.

Intervju je vođen za Dubrovačku televiziju za emisiju *Jedan na jedan* dana 2. studenog 2016. godine. Novinarka je Danijela Demarin. Pitanja se tiču razloga Pernarove političke aktivacije, stav prema Americi, uloga Živog zida, ulazak u EU, povezivanje s Rusijom, utječu li komentari drugih na njega, problem zbog deložacije u Dubrovniku, buduće teme o kojima će govoriti u Saboru te politički uzori.

Pernaru su svojstvene duge rečenice, mnogo objašnjavanja i nabiranja, brojne digresije. Na pitanje o razlozima aktiviranja u politici, Pernar odgovara:

Pa jednostavno, mediji su mene išli na osobnoj razini diskreditirati, išli su sa najnižim mogućim optužbama i najprizemnijim napadima, i tad sam jednostavno shvatio da, koliko god se ja branim od toga, da će me ološ i šljam poput Marijana Hanžekovića i Jutarnjeg lista, bez obzira na to cipelarić, vrijeđat' i prozivat', onda sam odlučio sa ovih lokanih tema jednostavno skočit' globalnu i reći „Ako je vama stalo do istine onda ćemo ići istjerat' tu istinu do kraja...“ (prekid novinarku)

Dakle razlog njegove aktivacije u politiku su mediji. No tu ne staje, nego spominje imena kao što su Hanžeković i novine Jutarnji list, javno ih proziva, što je i inače jedna od njegovih metoda prilikom izlaganja. Često skreće u nekakve digresije čime se odmiče od teme razgovora. U svakom odgovoru ukazuje na neke probleme i propuste ili optužuje nekoga.

Često koristi upravni govor kada navodi kome je što rekao, ili obrnuto. Ovakvim navođenjem razgovora koje je vodio možda želi pokazati kako je vjerodostojan.

(...) Recimo meni je Sergej Trofimov rekao „Ivane, unutar Europske unije za Hrvatsku nema slobode (...)

Ja sam gospodinu Plenkoviću rekao kad se vratio iz Bruxellesa - Gospodine Plenković, zar ne vidite da od tih sankcija koje uvodite Hrvatska ima štetu?

Riječi kao što su *sluganska, marionetska vlada, upravljanje izvana, sektaštvo, manipulacije, masoni, ološ, provokacije, mediji, istina*, itd., Pernar često upotrebljava pri svom osebujnom opisivanju. Rijetko kada, tj. gotovo nikada se ovakve riječi ne mogu čuti iz usta drugih zastupnika, što je još jedna Pernarova posebnost. Takvim efektnim riječima koje drugi zastupnici ni građani nisu naučili slušati, želi ukazati na važnost teza koje iznosi.

Pokazuje da poznaje detalje tema na globalnoj i lokalnoj razini. Novinarka ga je tražila objašnjenje zbog deložacije koja se trebala dogoditi u Dubrovniku, on navodeći prezime obitelji pokazuje da je upućen u sve detalje:

Ja sam učinio sve što sam mogao da spriječim deložaciju. Znači ja sam nazvao zamjenika gradonačelnika Dubrovnika i ja sam ga zamolio 'Molim te, bit će deložacija, obitelj Šarić čini mi se, (...)

Zatim na pitanje o EU odgovara:

Pa moramo izaći, (...) mi i da nismo ušli bilo bi potpuno svejedno, zato jer se u trenutku prije ulaska u EU, nama upravljalo izvana. Znači mi nismo bili suverena zemlja, u punom smislu te riječi, u trenutku ulaska u EU, odnosno prestali smo biti suverena zemlja '94. kad je naša Središnja banka pretvorena u mjenjačnicu.

Bez obzira što ga neki prozivaju za nedostatak argumenata, Pernar pokazuje da poznaje povijest Hrvatske, prati stanje u EU, Americi i Rusiji. Iako često pokazuje pristranost

prema nekim zemljama, a nepristanost prema drugim, stječe se dojam da se trudi shvatiti i „pohvatati sve konce“.

Novinarka se očigledno ili nije najbolje pripremila za intervju ili nije dobro istražila tko je Ivan Pernar ili je stvar u nedostatku iskustva. Poznato je da Pernar uvijek ima nešto za dodati te da naširoko objašnjava i posve jednostavna pitanja. Ona je pripremila mnogo pitanja te kako bi na sva dobila odgovor, ubrzava svog sugovornika. To dovodi do stalnog prekidanja jedno drugog. Novinarka njega prekida prilikom davanja odgovora, on nju prekida kada sve što želi reći, želi reći do kraja. Tako vođen intervju je pomalo iritirajući za pratiti jer gledatelji postaju svjesni da ili neće čuti odgovor na pitanje do kraja ili će slušati nadmetanje u borbi za riječ.

Ja sam prisiljen s Vama raspravljat i Vi ćete stalno iznositi neke teze koje (prekid novinarka) koje nemaju (prekid novinarka).

Jasno, kada se rasprave zakuhtaju i voditelji se uključuju, no ovdje se kontinuirano izmjenjuje prekidanje što ne pridonosi ozbiljnosti emisije.

Kod Pernarove političke retorike primjećuje se posve drukčiji govor od ostalih političara; drukčiji je način iznošenja i rječnik kojim se služi, pa tako on često ubacuje fraze, izreke, narodne mudrosti, direktno proziva sve poimenice, priča viceve, citira Bibliju, čita objave sa Facebook stanice preko mobitela, ponekad zaboravi sugovorniku govoriti „Vi“ nego mu se obraća sa „ti“. Njegova izlaganja nikad nisu u istom tonalitetu; kada želi naznačiti nešto važno povisuje glas ili ponavlja određene dijelove. No ono što mu se sigurno ne može zamjeriti, a moglo bi ostalim političarima je neizvještačen govor. On ne zaobilazi odgovore na pitanja novinara ili političara u Saboru, nikad ne čita izlaganja s papira, ne koristi „obrasce ili upute za govorenje“ koje većina ipak koristi. Upravo zbog takve raznolikosti u govoru, nerijetko ga proglašavaju *dvorskom ludom*. Slično misli Pero Maldini:

Ja sam ga nazvao dvorskom ludom, ali u pozitivnom smislu, naime u srednjem vijeku su dvorske lude bili posebni ljudi na kraljevom dvoru koji su jedini zapravo smjeli reći kralju ono što se drugi nisu usudili reći, iz straha da ne ostanu bez glave ili ono što kralj nije želio čuti jer je bilo neugodno. A pod krinkom klauna i dvorskog šaljivdžije, dvorska luda je to uvijek mogla govoriti kralju. Za biti takav, dvorska luda je morao biti sve samo ne lud, to je morao biti netko tko je imao izrazitu dozu i cinizma i

sarkazma (...) ako napravimo analogiju s našim Saborom (...) Pernar isto poteže neka pitanja koja imaju svoje utemeljenje, ali ono što ostaje zapravo na površini je dojam da on nema dostatne argumente. Ipak za određene tvrdnje da one ne bi bile neozbiljne i da ne bi ostale na razini šale, su potrebni i jasni argumenti i onda je to nekakav oslonac za raspravu.

5.4. Usporedno

Kod sva tri političara forma koja se koristila pri ilustriranju političke retorike je intervju, s kratkim osvrtom i na druga njihova izlaganja, poglavito ona u Saboru.

Okolina koja je prirodna za političare jest uvijek formalna, poslovna, a prostori u kojima se nalaze su većinom takvi da omogućuju mjesto za veći broj ljudi, sredina je nepoznata, odnosno političar je okružen mnoštvom novinara, a oko njega su najčešće kolege iz stranke ili je sam. Okolina utječe na ponašanje govornika: može se osjećati nelagodno te željeti što prije završiti s davanjem odgovora; dominantno jer mediji i građani žele čuti što političar ima za reći. Takva okolina predstavlja specifično radno mjesto političara. U analiziranim primjerima razgovor je vođen između novinara i političara, što predstavlja ugodniji način komuniciranja i daje veći prostor za odgovore.

Izgled i poslovno odijevanje je čimbenik kojim se gradi određena slika, tj. politički imidž. Svi drže do toga da izgledaju ozbiljno i uredno. Ovdje se može izdvojiti Pernar koji ponekad dolazi na intervju u majicama s kapuljačom ili natpisima, no u Saboru je uvijek u odijelu ili košulji. Preostala dva analizirana političara se strogo pridržavaju pravila poslovnog odijevanja.

Geste su kod većine političara „naučene“ te se uočava korištenje brojnih istih gesta u njihovom ponašanju. Ponovno odskače Ivan Pernar koji osim što vrlo mnogo gestikulira, te nadopunjava gestama svoje riječi, razmahuje se, baca papire, drži mobitel, Bibliju, okreće se i trči po sabornici, itd. Mimiku lica svi mnogo koriste, no iz viđenih intervjua, najmanje Andrej Plenković. Za njega je karakterističan dugi uporni pogled, koji samo ponekad odluta sa strane. Govoreći o pogledu, spomenuti se treba i Pernar koji vrlo često gleda prema dolje, što može značiti vizualnu imaginaciju, ispitivanje činjenica, dolaženje do zaključka, itd. Milanović gleda u sugovornicu i povremeno sa strane.

Govor kao najzanimljiviji dio analize je vrlo raznolik kod navedene trojice političara i moglo bi se reći da predstavlja određene krajnosti u izlaganjima. Kod Milanovića i Plenkovića se vide naučene geste, pa u određenoj mjeri i govor, što je kod Andreja Plenkovića najviše izraženo. Moglo bi se reći da njegova retorika potvrđuje neke stereotipe o političarima. Čini se kao da može pričati satima, a zapravo neće odgovoriti na pitanje, što je jedna vrsta manipulacije. A koristi se kako bi se izbjegao odgovor bilo zbog nedovoljne upućenosti u problematiku, bilo zbog ostavljanja boljeg dojma lijepim riječima bilo zbog želje da se ne kaže pravo stanje stvari i naglasi nešto drugo. Može se primijetiti odmak od njegove retorike u predizbornoj kampanji do one današnje. U posljednje vrijeme često omalovažava one koji mu proturječe, koristi nekakve dosjetke i humor opet iz razloga kako bi ponizio druge. Također valja napomenuti njegov sukob u Saboru sa zastupnikom Branimirom Bunjcem u kojem mu obećaje da će se zalagati za manje mandata njegove stranke, te ga proziva kako mu se usuđuje nešto reći. Za osobu koja je radila u Europskoj Uniji na važnim pozicijama je ovakav stav veoma začuđujući i vrlo jasan primjer nedemokratičnosti.

Bivši premijer Milanović također ima posebnu vrstu retorike koja se mijenjala kroz vrijeme. Dok je na početku mandata bio vrlo suzdržan i oprezan prema javnosti, s vremenom se to promijenilo. Za razliku od Plenkovića Milanović konkretno odgovara na pitanja, često koristi nekakve fraze i izreke, bilo da postoje ili ih je sam izmislio. Kako se njegova funkcija premijera bližila kraju, sve je više nelogičnih istupa: "*Ja neću glumiti Boga iz stroja, deus ex machina i demantirati ono što rade moji ministri*". Doista je znao biti nerazumljiv, no nije koristio *spinove* i *pseudodogađaje*. Ne klanja se Europi i Njemačkoj, nego pokazuje svoj čvrst stav. Primjer se može naći u nedavnom komentiranju rezultata rada Arbitražnog suda u sporu sa Slovenijom, kada Milanović govori da je postupak bio kompromitiran te ga on kao takvog ne priznaje. No problemi koji su se događali u državi i vladi su očito utjecali na njegovu retoriku, što je definitivno problem s kojim se nije znao nositi i koji ga je zasigurno koštao daljnjih mandata.

Te posljednji koji se pojavio u politici i koji predstavlja krajnost na svim područjima jest Ivan Pernar. Od odijevanja, gesti, stava, načina komuniciranja i u Saboru i sa građanima, Pernar je doista osebujan političar. Osoba koja ne priprema govore, ne čita s papira, govori sve što mu je na umu, ironizira sve, pa i sam sebe. Kako uvijek govori protiv medija, on upotrebljava sam svoj „medij“ za komunikaciju s građanima. Obraća se putem svog mobitela, te je vrlo aktivan na društvenim mrežama.

Svjestan je svoje percepcije u javnosti, naziva „dvorske lude“, kako ga je okarakterizirao i politolog Pero Maldini. No pozitivne „lude“. Pernar smatra kako bi samo govorenje istine bez unošenja humora i dosjetki bilo vrlo depresivno te je neosporno kako on zaista iznosi u javnost stvari o kojima dosad nije bilo riječi, poput otkaza radnica Borova radi komentara na Facebooku, deložacija i ovrha ljudi, uhićenja zbog komentara na internetu, zakona koji ne koriste građanima, itd. No kao što navodi politolog, nedostaje mu argumenata i znanja, ali je isto tako nezaobilazno njegovo iznošenje važnih tema.

Drezga smatra da je „suvremena politička retorika u Hrvatskoj, nesumnjivo, obilježena narodnim stvaralaštvom i naslijeđem totalitarizma. Ta se retorička baština u javnom političkom govoru manifestira u obliku jezgrovitih, a živopisnih izjava – formula, slika iz prirode, poredbi, metafora, hiperbola i narodnih poslovice.“ (Drezga 2015: 104) Vrlo je čest i binaran odnos *mi* i *oni*, što se uočava kada političari ističu sebe i svoju stranku protiv svih ostalih. Umjesto da raznolikost predstavlja temelj za dijalog i nalaženje najboljeg rješenja. Korištenje doskočica, izreka i ponekad prekomjernih stanki u govoru te modalnih izraza može upućivati na *siromašan* govor i popunjavanje praznina. Često političko “podmetanje klipova i podsjećanje na to tko je više korumpiran, a tko manje europski orijentiran sustavno opterećuje javni prostor, zagađuje javnu komunikaciju, a generira verbalno nasilje.“ (Drezga 2015: 126) Na taj način, za koji se može reći da zbilja zauzima preveliko mjesto u Hrvatskom saboru, političari umjesto konkretnih rješenja egzistencijalnih i bilo kojih drugih problema se *prepucajavu* i uzalud trate dobiveno vrijeme i ukazano povjerenje. Tu se jednostavno radi o manipulaciji društvom, jer takva vrsta retorike ne služi svojoj pravoj svrsi, a to je opća dobrobit.

6. ZAKLJUČAK

Prikazu političke retorike podvrgnuta su ova trojica političara upravo zbog različitosti njihovih komunikacijskih stilova. Svi su na visokim pozicijama u politici i njihovi nastupi uvelike utječu na javnost. Stoga su najčešće dobro promišljeni i pripremljeni, pogotovo kada se radi o govorima na nekim svečanostima, obljetnicama, konferencijama za medije, predlaganju programa stranke ili samostalnim raspravama u Saboru. Kada bi to bili jedini događaji na kojima bi se političari morali pojaviti i govoriti, bili bi to za njih idealni uvjeti. Na svaku manifestaciju dolazili bi pripremljeni bez mogućnosti da ih netko prekida, replicira im ili na bilo koji drugi način iskazuje nezadovoljstvo.

Nasreću za javnost, to nije tako. Čak je i više onih situacijama u kojima nisu detaljno pripremljeni, ne znaju na što će morati odgovarati, u kojem smjeru će se odvijati rasprava ili kako će građani reagirati na njihova izlaganja. Na taj način otkrivaju svoje stvarne namjere, pokazuju kako reagiraju u nepredvidljivim situacijama te jesu li isti ljudi kakvi su kada se predstavljaju iza dobro pripremljenih govora i stvorenog imidža. U takvim situacijama naučene geste, izrazi i fraze im ponekad ne mogu pomoći. Na vidjelo tada izlaze i neke ne posve *uglađene* osobine. Kao što je pisala Hannah Arendt da *istina i politika nikad nisu bile u dobrim odnosima*, iz govora političara se čini kako svatko od njih ima neku „svoju istinu“. Manipuliranje podacima, umanjivanje važnosti određenih pitanja, zataškavanje činjenica, kontrola medija, zlorabe položaja,... Izgleda kako ovaj niz uopće nije bezazlen. Iako bi demokracija trebala donijeti prava na slobodu govora i slobodan protok informacija, političari su našli načina kako da ova prava „zaobiđu“. Dok premijer Plenković umanjuje važnost problema, diplomatski se izražava i zlorabom položaja omalovažava građane i zastupnike, na drugoj strani Milanović, kao dobar retoričar na početku svoje karijere, zastranjuje u *ekskluzivan* govor. Suzdržan, oprezan u izjavama, promicatelj brojnih reformi, no suočen s mnogim problemima jednostavno „gubi kompas“. Njegove izjave postaju nerazumljive, pretjeruje s korištenjem fraza, izreka i „raznih“ mudrosti. Kao i Plenković, zlorabi svoj položaj s ciljem omalovažavanja svojih kolega iz oporbe. Dok neki skrivaju, zataškavaju i umanjuju istinu, neki je govore bez „cenzure“. Primjerice

Ivan Pernar. Treba li govoriti o NATO-u, EU, predloženim zakonima, korupciji u strankama, utjecaju Amerike, represiji koja se vrši nad građanima, Pernar će izreći kritike bez zadržke. Mlad, ambiciozan, „bez dlake na jeziku“, spreman je učiniti bilo što kako bi ukazao na aktualne probleme (organiziranje humanitarne pomoći za Ivicu Todorića). No svojim ispadima, ekscentričnim izjavama i ponašanjem dobio je status „dvorske lude“. Takav status utječe na sve ono što govori, pa koliko god to bilo istinito.

Iz navedenog se može uočiti kako ova tri političara nemaju najsretnije komunikacijske stilove. Korištenje praznih fraza, narodnih mudrosti i raznih poštapalica u govoru, govore o nepripremljenosti i improvizaciji političara. Također, ponižavanje drugih zastupnika i političara je primjer zloporabe položaja kako bi se iskazala nadmoć. Jasno da je teško balansirati između problema s kojima se država suočava, nezadovoljnim građanima i potrebnim mjerama, no provođenje nedemokratičnosti i pomalo anarhistički stav ne pridonose rješavanju problema. Današnje doba u kojem vlada demokracija i građani imaju određena prava, trebala bi se koristiti komunikacija koja bi uzimala u obzir opću dobrobit i promovirala sve one vrijednosti za koje se takav sustav zalaže. Nezadovoljni građani su svjedoci kako to nije tako.

7. SAŽETAK

U ovom radu se pokušao prikazati međuodnos politike i političke komunikacije, od njihovih početaka sve do razvitka i primjene u današnje doba. Politička komunikacija ovisi o političkom sustavu u kojem se država nalazi. U drugom dijelu govori se o retorici i njezinom poimanju i razvitku kroz povijest. Najvažniji dio zauzima proučavanje političke komunikacije i svih područja koje uključuje, s naglaskom na strategije manipulacije. U trećem dijelu uspoređuju se tri različita komunikacijska stila kako bi se uočile takve strategije.

8. LITERATURA

1. Kvintilijan, M. F. *Obrazovanje govornika*, Veselin Masleša, Sarajevo, 1967.
2. Aristotel *Retorika*, ITP Naprijed, Zagreb, 1989.
3. Škarić, I. *Temeljni pojmovi suvremenog govorništva*, Školska knjiga, Zagreb, 2000.
4. Hattich, M. *Temeljni pojmovi političke znanosti*, Panliber, Osijek-Zagreb-Split, 1996.
5. McNair, B. *Uvod u političku komunikaciju*, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 2003.
6. Drezga, V. *Politička retorika u Hrvatskoj*, Despot Infinitus, Zagreb, 2015.
7. Zadro, I. *Glasoviti govori*, Naklada Zadro, Zagreb, 1999.
8. Dahl, R. A. *O demokraciji*, Politička kultura, Zagreb, 2000.
9. Eckard, J. *Tipologija suvremenih političkih sustava*, Panliber, Osijek-Zagreb-Split, 1999.
10. Tomić, Z. *Osnove političkog komuniciranja*, Synopsis, Mostar, 2012.
11. Meyer, M., Carrilho M. M., Timmermans B. *Povijest retorike od Grka do naših dana*, Disput, Zagreb, 2008.
12. Pease, A. *Govor tijela*, AGM, Zagreb, 2002.
13. Milardović, A. *Uvod u politologiju*, Panliber, Osijek, 1996.
14. Dijk, T. A. *Ideologija*, Golden marketing, Zagreb, 2006.
15. Ivas, I; Škarić, I. *Razgovori o retorici*, Hrvatsko filološko društvo, Zagreb, 2007.
16. Rosenberg, M. B. *Nenasilna komunikacija*, Grafika d. o. o., Osijek, 2006.
17. Lalić, D. *Retorika premijera Milanovića: od demokratskoga do ekskluzivnog govora*, Političke analize, Vol. 4, No. 13, 2013.
18. Hrvatski jezični portal <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, 2. kolovoza 2017.

19. Malnar, M. *Ivo Škarić (19. IV. 1933. – 29. I. 2009.) In memoriam*, Croatica et Slavica Iadertina Vol 5, No. 5, 2010., str. 518-521
20. Marot, D. *Uljudnost u verbalnoj i neverbalnoj komunikaciji*, Fluminensia god. 17 (2005) br. 1, str. 53-70
21. Podboj, M. *Manipulacija u političkom diskursu – kritički pristup*, Hrvatistika Vol. 5, No. 5, 2011., str. 123-133
22. Čerkez, I. *Osnovna obilježja medijske komunikacije u demokratskoj kulturi*, Socijalna ekologija, Vol. 18, No. 1, 2009., str. 28-45
23. https://hr.wikipedia.org/wiki/Zoran_Milanovi%C4%87, 2. srpnja 2017.
24. https://hr.wikipedia.org/wiki/Andrej_Plenkovi%C4%87, 2. srpnja 2017.
25. [https://hr.wikipedia.org/wiki/Ivan_Pernar_\(1985.\)](https://hr.wikipedia.org/wiki/Ivan_Pernar_(1985.)), 2. srpnja 2017.
26. <https://www.youtube.com/watch?v=cPoe7vwVNHY>, 3. srpnja 2017.
27. <https://www.youtube.com/watch?v=I0bsPWX3Q8s>, 3. srpnja 2017.
28. <https://www.youtube.com/watch?v=Y8naoCuV8u0>, 3. srpnja 2017.
29. <https://www.youtube.com/watch?v=McZ7vLSYpM0>, 3. srpnja 2017.
30. <https://www.youtube.com/watch?v=5-eLCDmVD-o&t=1641s>, 5. srpnja 2017.
31. <https://www.youtube.com/watch?v=LGjd7zXoYu0>, 5. srpnja 2017.
32. <https://www.youtube.com/watch?v=ER38b3mst3M>, 5. srpnja 2017.

